HECE TAŞLARI

37

Aylık Şiir Dergisi

Aşık Elesger
Prof. Dr. Memmed İsmayıl
Semed Vurğun
Osman Sarıvelili
Süleyman Rüstem
Hesyn Arif
Nabi Hazri
Bahtiyar Vahapzade
Mikayıl Azaflı
Mezahir Borsunlu
Şair Feteli
Selim Sinedefter
Memmed Araz
Mestan Güner
Musa Yagup
Memmed Aslan
Sücaet Delidağlı
Behmen Vatanoğlu
Mehmet İlgar
Afak Şıhlı
Prof. Dr. Muharrem Gasımlı
Besti Berdeli
Ferqane Mehdiyeva
Seadet Cihangir
Reşide Allahverdiyeva
Zireddin Gafarlı
Akif Ahmetgil

Mikayıl Bozalganlı *İbrahim İlyaslı *Ehtiram İlham
Mehemmed Asdanbeyli *Vasif Süleyman *Süleyman Abdulla
Osman Fermanoğlu *Ruslan Dost Ali *Prof.Dr. Ali Daşkın
Səxavət İzzəti *Məhəmməd Hüseyin Şəhriyar

On5mart2018

O TAYDA ELESGER BU TAYDA ŞENLİK

Orda bir ülke var türkçe düşünen, dili dilimizin diğer yanıdır, mahnıları kardeş türkülerimiz, o tayda elesger bu tayda şenlik, sazın sözün iki usta âşığı, edebin erkânın has karışığı, sazı mavzer gibi çiğnine asıp, gönül fethetmek'çün yola çıktılar, yolunu yol bilen şakirdleriyle, kâh derviş oldular kâhı köroğlu, şehir şehir oba oba gezdiler, nerede bir toy var orda oldular, çağlardan çağlayıp aktı sesleri.

Bir kere yükselen üç renkli bayrak, elbette gönderden yere inmezdi, bu aşka göklerden kurşunlar yağdı, gonca karanfiller yere serildi, biz ancak duayla karşılık verdik, resulzade burda elçibey orda, azadlık'çün kızılcıktan şerbeti, meğer bizim yerimize içmişler, yıkılası o boraltan köprüsü, çırpınırdı karadeniz türküsü, acımızı kaşıdıkça kanatır, bu yüzden emmideş çocuklarında, kabuk tutmaz bir yaradır karabağ.

Birlikte yürüdük orta asyadan, sonra ayrı topraklara dağıldık, fitne ateşinde birlikte yandık, gaflet uykusundan çabuk uyandık, biz bir elin beş parmağı gibiyiz, ne kadar budansa çınar ağacı, o kadar kökleri toprağı tutar, dilimizi dilim dilim etmeyi, kaç kez denediler alfabelerle, orada nizami burada yunus, seslerini yelken gibi şişirip, yanaşıp durdular dil koylarına, bu yüzden can deyip can işitiriz.

Pasaportsuz geçemeyiz biz bize, orada yüzünü bu yana dönen, yüzde yirmi toprakları yağıda, *ezanlar buz tutmuş minarelerde*, zengini fakiri manata köle, çoğu birbirinin cebine bakan, aydını iç çekip ağıtlar yakan, özgür düşüncesi tutsak edilen, susan ağızları bıçak açmayan, bu can ülke kardeş kömeği bekler, yarısı kuzeydir yarısı güney, hem dağında denizinde çölünde, petrol çıkar gaz fışkırır yıllardır.

Tayyib Atmaca

HECE TAŞLARI Aylık Şiir Dergisi

Yayın Yönetmeni Tayyib Atmaca

Kapak Resmi Ertuğrul Yücel

Tasarım Adem Konan

Yazışma Haydar Bey Mh. 32077 Sk. Armada 2 D 6 Onikişubat K.Maraş

0535 391 92 50 hecetaslaridergisi@gmail.com

37 Sayı 15 Mart 2018 ISSN 2149-4509. (e-dergi)

Aşık Elesger'den

GEREKDİ

Aşık olub diyar diyar gezenin
Ezel başdan pür kamalı gerekdi.
Oturub durmakta edebin bile
Marifet ilminde dolu gerekdi.

Halka hakikatten metlep gandıra
Şeytanı öldüre, nefsin yandıra
El içindi pak otura, pak dura
Dalısınca hoş sedalı gerekdi.

Danışdığı sözün kıymetin bile
Kelmesinden lal ü göyher süzüle
Mecazi danışa, mecazi güle
Tamam sözü muammalı gerekdi.

Arif ola, eyham ile söz gana
Namehremden şerm eyleye, utana
Saat gibi meyli hakka dolana
Doğru kalbi, doğru yolu gerekdi.

Elesger, hakk sözün isbatın vere
Amelin melekler yaza deftere
Her yanı istese, bakanda göre
Tarikatte bu sevdalı gerekdi.

DAĞLAR

Bahar fesli, yaz ayları gelende
Süsenli, sünbüllü, lâlalı dağlar.
Yoksulu, erbabı, şahı, gedanı
Tutmaz birbirinden aralı dağlar.

Hasta için tepesinde kar olur
Her tür çiçek açır, lâlezâr olur
Çeşmesinden âb-ı hayat car olur
Dağıdır mühneti, melâlı dağlar.

Yazın bir ayıdır çok yahşı çağın
Kesilmez çeşmenden güzel yığnağın
Ahtarma motalın, yağın, kaymağın
Zenbur, çiçeğinden bal alı dağlar.

Yayın evvelinde dönürsün hana
Son ayda benzersen yetkin bostana
Payızın zehmeri koyur virana
Dağıdır üstünden celâlı, dağlar.

Kâhtan çiskin döker, gâh duman eyler
Gâh gelip-gedeni peşiman eyler
Kâhtan geyze geler, nahak kan eyler
Dinşemez haramı, halalı dağlar.

Ağ halat bürüner, zernişan geymez
Hiç kesi dindirip keyfine değmez
Serdara söz demez, şaha baş eğmez
Gudretten sengerli, kalalı dağlar.

Göçer eller, düşer senden aralı
Firkatinden gül-nergizi saralı
Elesger Mecnun-tek yârdan yaralı
Gezer sende dertli-naleli dağlar.

ZAMANIN BAŞ YOLÇUSU

Prof. Dr. Memmed İsmayıl

Orman toprağı büyüttüğü yüz binlerle fidanlar arasında kendi gücünü ve enerjisini sanki daha çok bir ağaca verir. Bu büyük sevgi ve itibarın karşılığında sanki o ağaç da yaprak dilleri ile o toprağın acısını, sızısını, arzu ve isteklerini, gönül çırpıntılarını, talih kavgalarını dünyaya yayar.

Toplum da aynen o orman toprağı gibidir, gelenek ve göreneklerini, içgüdüsünü, arzularını gerçekleştirmek misyonunu hangi şehrinde, hangi köyündeyse büyüttüğü sanatkâr oğluna itibar eder. İşte Âşık Elesger böyle dahi bir sanatkârdır.

Âşık Elesger adı şair talihimin en başında gelen addır. Tabii ki Tovuz (Oğuz) âşık, saz söz muhitinde doğmuştum ve dünyaya göz açtığım Esrik Köyü de soluğunu baştanbaşa sazla sözle alıyordu. O çocukluk yıllarının vücut kılıfına sığmayan ruhi halimi bilgisayara aktarmak gerçektende de şimdi ihtiyarlığın oğlan cağlarında imkânım dışındadır coşkulu günlerden birini geri getirmek için inanın, ihtiyar ömrümün tam bir yılını "uf" demeden verirdim.

Babam İkinci Cihan savaşında şehit olduktan sonra sanki anam amansız talihimizin inadına köy düğünlerine babamın yerine yerine meni gönderirdi. Yaşımın yedisinden köyümüzde ve yakın komşu köylerde öyle düğün yok idi ki, anam beni oraya göndermesin. Ve o düğünlere davet olunan âşıklar da sıradan âşık değildiler: Âşık Eset, Âşık Mirze, daha sonralar Azaflı Mikayıl, Âşık Ekber, Âşık İmran, daha kimler, kimler…

Bu meclislerin evveli daha çok Âşık Elesger'in ustamalıları ile başlar, sonu da yene onun divanileri ile tamamlanırdı. Özellikle Tovuz âşıkları Elesger'in ustası Âşık Alı ve Şemkirli Âşık Hüseyin ve Bozalqanlı Âşık Hüseyin'le atışmaları, bu uzun güz gece meclislerinin vazgeçilmezleri arasında idi. Ve kader beni hayalle gerçekliğin, efsane ile hakikatin kesiştiği meclislerinin havası ile büyütürdü. Ve bu kaderin amacı neymiş, çok sonralar bilinecekti.

Bu sözleri ona göre bir birinin akabinde sıralıyorum ki, çocukluktan gençliye, kitapsızlıktan kitaba doğru gittiğimiz çağların düğün muhteşemliği bizi hayali sabahlara böylece hazırlamağında idi. Benim için düğünlerin en büyük "kazancı" kuşkusuz Âşık Elesger adı, şiirleri ve hakkındaki olağan üstü efsanelerdi zamanlar okumak için mektep kütüphanesinden amcam oğlu ile birlikte kitaplar alırdık.

Bu, ah oku kültürünün gurbetinde, neyin kötü, neyin iyi olduğunu, kimi veya kimleri okumak lazım geldiğini bilmediğimiz zamanlar idi. Buna tesadüf mü, yoksa ilahi zaruret mi diyelim? Ben Âşık Elesger'in kitabını almıştım, amcam oğlu ise adını çekmeye gerek görmediğim bir şairin kitabını almıştı.

Şimdiki gibi aklımdadır Âşık Elesger'in kitabı yeşil renkte idi öyle sırlı, sihirli bir kitaptı ki, her mısrası, her dörtlüğü varlığımı altüst eder, okudukça hayretle içinde kalıyordum. Bu şiirlerde o kadar sır ve sihir vardı ki, okudukça kendinden geçmemek, hayran kalmamak elde değildi. Daha iyi ile kötünün arasında bir yerde, tereddütler kargaşasında sanatın gurbetinde aç merakımın karşısına Âşık Elesger'in kitabının çıkmasına hatta şimdi de ne ad vereyim, bilemiyorum, tesadüf mü, haktan gelen bir haber mi?

Çünkü bu seçim de bilinçli bir seçim değildi… O tesadüfün adı ne idi acaba? Çok zaman büyük enerjili eserin neredeyse kendisi seni arayıp bulur, yeter ki, selama hazır olan yolcu misali sen onun gelişini bekleyesin, daha doğrusu bu görüşe can ata, onu isteyesin?

Bazen biz aradığımız yok, bizi arayanlar çıkır karşımıza. Hint vedalarında Allah adına böyle bir kelam var: "Ben suyun tadı, Güneşin ışığı, evrenin sesi, insanın istidadıyım, her şeyde, her yerde var olan benim." Yani iyi başlangıç işin yarısıdır. Güçler var ki, onu görmek yok, ancak his etmek olur, çünkü güçlüye, cesurlara talih də yardım eder. Değerli söz kendi kendine arayışsız gelen sözdür. Onlar sanki tabiatın kendi tarafından dikta edilir. Şiirle, sanatla ilgili o kadar ilgi çekici deyimler var ki:

"Eğer şiir olmasaydı, zaman ebedi var ola bilecekti mi? Şiir geleceğin şifreleri ile doludur. Zaman şiirde uyur. Şiir ilk önce bu uyanışı sağlar. Zaman ateştir, önüne çıkan her şeyi yakıp yandırır asıl şiirden qayrı. Halk şairin dili ile yaratır. Allah hiç neden dünyanı yarattı ve soluğunu aldı, onun nefesi şiirdi. Şiir ruh gibi daha ilk insandan önce suların üzerinden asılmıştı. Sonra Tanrı topraktan insanı yarattı ve ona kendinin küçük bir kısmını-yaratıcılık kıvılcımını üfürdü. Bu Tanrı kıvılcımı şiir vergisidir. Yalnız o adamların varlığında sanat ışığına çevriliyor ki, onlara insanlığın varlığını alevlendirmek yeteneği verilmiştir…"

İşte hakkında bir şeyler yazmaya çalıştığım Aşık Elesger böyle hak vergili, yetenekli seçilmişlerden birisi idi. O zamanlar Aşık Elesger'in ilahi koşuklarını okuduğum zaman bana öyle geliyordu ki, bu koşuklardaki her mısra ilk bahar seherinin güneş şefeqleri altında altuni renk alan çınar ve yetenek yaprağıdır suphün yelinde esim esim esiyor, kendi de mest olur, mest olmağı ile de ruhumu yerinden oynatıyor.

Değerli söz kendi kendine arayışsız gelen sözdür. Böyle sözler sanki doğanın kendi tarafından söyleniliyor. Ve bana öyle geliyordu ki, kelimelerinin her biri bir çimenin bin bir çiçeği gibi renkten renge, halden hale düşen o mısraların dile getirilmesi bir ölümlü bendenin işi ola bilmez, onları da doğa yaratmış, ama dillere düşmesi için unvan gibi Âşık Elesger adı seçilmiş.

Tecnisler, cığalı tecnisler, dudaqdeymezler, muammalar, koşmalar, geraylılar, divaniler ve daha neler, neler. Ve bir kimseye benzemeyen şiir dili, sihir dili, söz demeti! Bu mucüzeleri bir insanoğlunun yaratmasına hayret etmekten gayrı elden ne gelir ki? Bak, bu manada aşığa doğanın destek olduğuna kuşku yeri kalmıyor.

Çocukluğumdan bu şiirilerin yarandığı Gökçe mahalına, Akkilse köyüne gitmek, Elesger ocağını ziyaret etmek arzularımın en başında idi. Altmışlı yılların sonlarına doğru daha dünyanın düz gözüken zamanlarında rahmetli Memmed Aslanl'a arabayla Kelbecer'den Gökçe mahalına Ağkilse köyüne gidecek ve büyük Âşık'ın mütevazı mezarını ziyaret edecektik.

O mezarın başında hangi hisleri geçirdiğimi yazmaya acizim. Yani gerçekten mi o büyük sanatkâr bu mezarda uyuyor ve beni halden hale salan ölümsüz şiirlerinin çoğu bu civarda yazılmış, inanılır gibi değildi? Aynı duygular yalnızca bir defa Konya şehrinde Celallettin Rumi'nin mezarını ziyaret ederken tekrar yaşayacaktım.

Âşık Elesger de Mevlana gibi ölümsüz bir evliyadır! O zaman aşığın oğlu Talıb hayatta idi ve benim Tovuz'dan olduğunu bildikte bir taraflarının Tovuz'un Bozalğanlı köyünden olduğunu söyleyecekti. Bir zamanlar bu neslin Tovuz kışlağı, Gökçe yaylası imiş. Sonralar ise yavaş yavaş otrak hayata geçmilmiş ve devamlı olarak Ağkilse'de yaşadıklarını söyleyecekti. Sonralar bu sefer notlarım "Ulduz" dergisinde "Elesger Ocağında "adıyla yayınlanacak ve genel yayın yönetmeni olduğum "Odlar diyarı" televizyon programında gösterilecekti.

Azerbaycan'da son günlerin anlamsız bir tartışması var: Âşık Elesger 74 yıl mı yaşamış, 104 yıl mı? Âşık Elesger'in yaşı nerdeyse dünyanın yaşı kadardır. Ve ona yalnızca Âşık gibi bakmak yetersiz olacaktır. Milletimizin edebiyyat salnamesinde ünlü adlar çoktur, ama Aşık Elesger'i Azerbaycan Türklerinin manevi gelişimine etkisine göre her yönü ile sadece Dede Korkut ve M.P.Vagif'le kıyaslamak olur.

Halkının bağrından kopan ve buna nedenle de kendi halkının içgüdülerini bir böyle halkın anlayacağı, seveceği bir dilde saza, söze yansıtan gayrı bir örnek bulmak gerçekten de imkânsızdır. Milletimizin başından geçen olaylar, geçmişlerin, geleceklerin hayal ve gerçeklikleri, arzu ve hüzünleri onun eserlerinde o kadar mükemmel şekilde yansımış ki, biz ona günümüzün anladığı manada Âşık demekle yanlışlık yapmış oluruz.

Hindistan'da böyle bir düşünce var ki, Vişna (Krişna!) her beş bin yılda bir defa yeryüzüne gelir ve gayrı bir adla insanlar arasında yaşar. Bazen bana öyle geliyor ki, Elesger de sözün tam anlamıyla HIH yüz il Azerbaycan'ının Dede Korkut'u idi, sadece bu defa Elesger adıyla yaşayacaktı. O da Vaqif gibi köyün kente, halk edebiyatının klasik edebiyata isyanı, baş kaldırısı idi. Bu yönüyle de ebediyet yolunun baş yolcularından biri kimi zaman içi yolculuğuna davam etmektedir.

Âşık Elesger toplumun âşıklarla ilgili istek ve düşüncelerini dile getiren şiirlerinden birinde şöyle diyor:

Âşık olub diyar diyar gezenin,
Ezel başdan pür kamalı gerektir.
Oturup durmakta edebin bile,
Marifet ilminde dolu gerektir.

Halka hakikatten metlep gandıra,
Şeytanı öldüre, nefsin yandıra,
El içinde pâk otura, pâk dura,
Danışınca hoş sedalı gerektirir.

Büyük sanatkâr yüz beş yıl ömür sürmüştür. Uzun hayatı boyunca birçok olumsuz olaylara tanıklık eden ve bu olayları ustalıkla şiirlerine yansıtan sanatkâr, âşıklık için kendisinin koyduğu bu kurallara harfi harfine amel etmiştir.

Günümüze kadar âşığın sanat özellikleri hakkında yüzlerce kitap, makale, bilimsel araştırmalar yayınlanmıştır. Elesger rejimler, devirler değişse de, hep gündemde kalmıştır. Onun şiirleri yaşadığı uzun bir devrin her yönü ile şiirsel salnamesidir. Aslında kehanet sahibi olan her büyük sanatkâr gibi yalnızca yaşadığı devrin değil, kendinden sonraki devrin sızıları da onun eserlerinin mayasını oluşturur.

Yalnızca "Dağlar" şiirini örnek alacak olursak Ermenilerin Ruslarla işbirliğinde Azerbaycan Türklerinin başına gerek Elesger'in sağlığında 1918'de, gerekse de âşığın ölümünden 70 yıl sonra 1990 yılında getirdikleri belaların izlerini görebiliriz:

Hesen'ine, Hesenbaba goşadır,
Haçbulak yaylağı hoş tamaşadır.
Arsız âşık elsiz niye yaşadı,
Ölsün Elesker tek kulların, dağlar!

1915–1918 yılları arasında Ermeni cellatlarının elinden Azerbaycan'ın Kelbecer bölgesine sığınan Elesger gibi onun torunları da 1990 yılının sonunda bugün Ermenistan olarak adlandırılan kadim Türk topraklarından kovulacaktılar. Şimdi âşığın kutsal mezarı da Akkilise köyünde Ermeni esaretinde kalmaktadır.

Hak âşığının edebiyat ve toplumdaki etkisi sakin göle atılan taşa benziyor. Atılan taşın yarattığı heyecanın dalga dalga göle yayıldığı gibi, büyük sanatkârların edebî etkileri de daha sağlıklarında yakın, uzak illere yayılır, haktan gelen seda gibi beğeni toplayıp bütün gönüllerin tercümanına çevrilir. Böylece âşık şiirinin bütün türlerinde eserler veren ünlü sanatkâr kendinden sonra gelen âşıklar nesline büyük etki göstermiştir. Hatta şiir dilinin pınar gibi arı ve duru olması yazılı edebiyatta da ilham kaynağı olmuştur.

Âşığın geraylı, koşma, muhammes, tecnis, cığalı tecnis, dudakdeğmez, dil dokunmaz ve muammaları gerek dil, gerekse de mana bakımından ilgi çekicidir. Yalnız bir tecnis dörtlüğünün örneğinde âşığın Türk dilinin sınırsız imkânlarından sihirli kullanış maharetinin ölümsüz kanıtlarını görebiliriz:

Kışta dağlar ağ giyiner, yaz kara,
Sağ elinle ağ kâğıta yaz kara,
Eser yeller gahır eyler yaz kara,
Taşar çaylar, taşlar gelir çatha-çat...

Bu ilâhî fısıltılardan kaynaklanan eserler ilâhî kelamlar gibi kusursuzdur. Büyük sanatkâr böylece yeni bir âşık sanatı ekolünün temelini atmıştır.

Elesger'den sonra gerek yazılı, gerekse de sözlü edebiyata gelen bütün edebî kuşaklar onun izinden gitmeye çaba gösterirler.

DÜNYA

Semed Vurğun

Buludlar dağılır uzagda lay lay
Yene öz yerinde yuvarlanır ay
Fakat ne Celal var, ne de ki, Humay
Ne ömre acıyor, ne yaşa, dünya.

Yıldızlar havanın bağrını delir
Kayalı dağlardan duman yükselir
Hayalim geceni selama gelir
Çapdırır atını birbaşa dünya.

Yerlere bakıram bağçeli, bağlı
Göklere bakıram kapısı bağlı
Kainat ihtiyar, sırlı, soraklı
Ezelden yaranıp temaşa, dünya.

Bir de görürsen ki, açılan solur
Düşünen bir beğin bir toprak olur
Bir yandan boşalır, bir yandan dolur
Sırrını vermeyir sırdaşa dünya.

Ezelden böyledir, çünkü kâinat
Cihan daimidir, ömur amanat
Elden ele geçir vefasız hayat
Biz geldi gederik, sen yaşa, dünya!

GÜNAH ONUN ÖZÜNDEDİR

Osman Sarıvelili

Dostum, ince parmakların
Sedeflerin yüzündedir.
Menim meylim bir sazında
Bir de şirin sözündedir.

Karayazı meşesinde
Civan avcı hevesinde
Kulağın meral sesinde
Gözün ceylan izindedir.

Tarihi var her taşın da
Terlanın on beş yaşında
Bazen karlı dağ başında
Bazen Muğan düzündedir.

Söz şairin yüreğinde
Zor binanın direğinde
Güç pelengin bileğinde
Pehlevanın dizindedir.

Hiç eline alma esa
Yetmişinde batma yasa
Her kim yüz il yaşamasa
Günah onun özündedir.

MEN ONU SEVMİŞDİM BİR İLKBAHARDA

Süleyman Rüstem

Sevib sevilenler çok gözel bilir
Olmayıp vefası ilk mehebbetin.
İzleyir aşigi son menziledek
Şirin mecarası ilk mehebbetin

Menim dediklerim şikâyet değyil
Yyürekler yandıran hekayet değyil
Hakigi aşige kifayet değil
Tükenmez cefası ilk mehebbetin.

Sevgisiz gül çiçek bitmez, ey gönül
İnsan muradına yetmez, ey gönül
Nedendir, bilmirem getmez, ey gönül
Başımdan sevdası ilk mehebbetin.

Bu derde neylesin loğmanın eli
Elime deymemiş cananın eli
Döydü kapımızı hicranın eli
Budur mu menası ilk mehebbetin.

Men onu sevmişdim bir ilkbaharda
O meni terk etti boranda, karda
Her yara sağalıb, unutular da
Sağalmaz yarası ilk mehebbetin.

BİZ AYRI DÜŞELİ

Hesyn Arif

O günler yuhuydu, yoksa hakikat
Belki bir düğümlü sırr idi, gitti.
O arzu, o ümit, o söz, o sohbet
Dudaktan süzülen dürr idi, gitti.

Şırşırlar oyandı, çağladı dağlar
Çiçekler boylandı, bezendi bağlar
Biz ayrı düşeli bir garip bahar
Yanımdan habersiz yeridi, gitti.

Bulutlar ufuga çekildi lay lay
Tarlalar biçildi, buğdaylar tay tay
Biz ayrı düşeli bir alovlu yay
Çölleri, düzleri bürüdü gitti.

Bulaklar boynunda üşüdü yarpız,
Yapraklar, budaktan endi aramsız
Biz ayrı düşeli bir yorğun payız
Sarı çuhasını sürüdü, gitti.

Aktı damcı damcı buz salkımları
Seller yaraladı burcu, hasarı
Biz ayrı düşeli bir kışın karı
Gözümün içinde eridi, gitti.

Gönlümde dört fasınn gamı, niskili
Muhnetin sonu yok, gamın sahili
Yetmiş vida yılı, ayrılık yılı
Ömrün günlerinin biriydi, gitti.

AY YÜREK

Nabi Hazri

Yaralar gövr edir tezeden, yürek!
Niye könül verdin ona sen, yürek?
Sevmedi o seni, sen niye sevdin?
Seni sevmeyeni sen niye sevdin?

Aşkına men kurban gedim, ay yürek
Dedim, neçe defa dedim, ay yürek
Sevmiyor o seni, niye sevirsen?
Seni sevmeyeni niye sevirsen?

Sözüme bakmadın, şimdi yan, yürek
Yan, hey menim kimi peşiman yürek
Sevmirdi o seni, niye sevirdin,
Seni sevmeyeni niye sevirdin?

YAVAŞ-YAVAŞ

Bahtiyar Vahapzade

Ömrün payız fesli sıhdı elimi
Yohsa gocalıram men yavaş-yavaş.
Payızda yarpağa hal düşen kimi
Düşür saçlarıma den yavaş-yavaş.

Ağaclar soyunur, yer hezellenir
Fikir dumanlanır, gözler zillenir
Güllerin üstüne enen tek enir
Menim gözlerime çen yavaş-yavaş.

Soyuyur havalar, soyuyur bütün
Kısalır, kısalır günler günbegün
Ahı, yahınlaşır gürubu ömrün
Eyilir dağlardan gün yavaş-yavaş.

Saralır get-gede çöl, çemen, çayır
Könül her saatı ömürden sayır
Bir ses kulağıma hey pıçıldayır
Bahtiyar, göklerden en yavaş-yavaş.

SEN DEME

Mikayıl Azaflı

Beni belalara gerg eden, bilsen
Sen deme, öz dostum, kardaşımıymış.
Gözlerimi tutan, başımı kesen
Sen deme, eloğlum, sırdaşımıymış.

Bir afet düz yoldan gaytarır beni
Öyle bil dünyamdan koparır beni
Gördüm bir taşgın sel aparır beni
Sen deme, özümün gözyaşımıymış.

Azaflı, o zalim zulme "nur" deyir
Deryalar üstünde saray-kur deyir
Gördüm bir ses bana "durma, vur" deyir
Sen deme, dövdüğüm öz başım imiş.

MENEM

Mezahir Borsunlu

Bir başı belalı, dili nevalı
Sinesine dağlar çekilen menem.
Bir Ferhad sevdalı, Mecnun havalı
İsa tek çarmıha çekilen menem.

Olmaz menim kimi şenliyi köçen
Sevgi zemisini felekler biçen
Yuvası dağılan, çırağı keçen
Yurdunda bostanlar ekilen menem.

Olmuşam sahibi gam oylağının
Köçüb bülbülleri gül budağının
Ömür sarayının, polad tağının
Günde bir kerpici sökülen menim.

Gönül gileylidir öz hemdeminden
İçibdir şerabı Leyli ceminden
Hicran ezabından, dünya gaminden
Gameti eyilib bükülen menem.

Keçse de Daşgın'ın iller yaşından
Dikecek yurdunu sevda taşından.
Yanar dağlar kimi hala başından
Dumanı göklere çekilen menem.

ÇEKERLER

Şair Feteli

Sürme çok yaraşır şuh gözellere
Ala göze, kara kaşa çekerler.
Bu dünya beledir karar tutandan
Libasla parayı başa çekerler.

En böyük seadet dünyada vardı
O mezlum sayılın hayatı dardı
Misal var ki, yohdan Allah bezardı
Her yerde elinden haşa çekerler.

Her şeyi diyerler esli-zatınan
Kara arpa bir ha değil otunan
Merd yiğit adını köhlen atınan
Her zaman danışıb goşa çekerler.

Namert mecal bulsa vermez amanı
Merde canım kurban, görünmez hanı
Baht terekki edib bulsa insanı
İstekli yavru tek döşe çekerler.

Ağla ***Feteli***'yi yâda salanda
Hayıf oldu, ömür gitti talanda
Surat kefsiz, el getirmez olanda
Düşünceli beyni boşa çekerler.

KİMİDİ

Selim Sinedefter

Duygusuz adama şiir söylemek
Gevheri nadana satmak kimidir.
Dostun arkasınca gıybet eylemek
Zeheri züllala katmak kimidir.

Yahşı bil atalar dememiş heder
Doğru söz her şeyden uzak yol gider
Bir gönül sındırmak mahşere kadar
Bin defa günaha batmak kimidir.

Selim, bu sözlerin hakikattı-hak
Nezer sal dünyanın gedişine bak
Altına, şöhrete, vara aldanmak
Yılanın koynunda yatmak kimidir.

ELVEDA DAĞLAR

Memmed Araz

Belki bu yerlere bir de gelmedim
Duman, salamat kal, dağ, salamat kal.
Dalımca su sepir yohsa bulutlar
Leysan, salamat kal, yağ, salamat kal!

Gıy vuran kartallar yok oldu çende
Nergizler saraldı şehli çemende
Ey karagöz peri, dalımca sen de
Boylan, salamat kal, bak, salamat kal!

Geldim, karşıladı güller-çiçekler
Gedirem, el edir boz biçenekler
Nidamı çaylara dedi külekler
Bulan salamat kal, ah salamat kal!

O yüce dağların biri de sensin
Şairi de sensen, şiiri de sensin
Varı, bereketi, hayri de sensin
Çoban, salamat kal, sağ-salamat kal!

GEL ÖĞREDİM

Mestan Güner

Gel öğredim, sen görüşe gelende
Uzden ağla, yüreğinden alış gel.
Komşu kızdan suya gitmek vaktini
Öyle böyle, söz gelişi soruş gel.

Bir ki, değil tez anlayan, tez duyan
Gedip ayna karşısında az dayan.
Çok olucak tek gedene göz koyan
Meslehetdi, güzellere karış gel.

Kurban olum, her davanın vakti var
Kaş gabagın sonra yolu baglayar
Küsdürübsen, anan seni saklayar
Öp gözünden, ellerinden, barış, gel.

Men deyene gülürsense, gül teki
Ne deyirem, menden derin bil teki
Mestan seni gözleyirse gel teki
İsteyirsen bir köyünen vuruş gel.

ORDA AZERBAYCAN TOPRAĞI VAR

Musa Yagup

Burda her ormanın bin tür ağacı
Burda her ağacın yemyaşıl tacı
Burda her tac üste sarmaşık saçı
Her saçın külekden darağı vardır.

Burda her budağın şeyda bülbülü
Burda her bülbülün gonce bir gülü
Burda her goncanın yeşil bir tülü
Her tülün hırdaca saçağı vardır.

Burda her yamacın çiçekdir daşı
Burda çiçeklerin çigdir göz yaşı
Burda çıg damlası bir yüzük kaşı
Her kaşın altuni kurşağı vardır.

Burda serer düze laleler halı
Burda her halının siyah bir halı
Her halda şirin bir şair heyalı
Burda her heyalın oylağı vardır.

Burda kayaların taşdır suvağı
Burda her daş üste kartal caynağı
Caynaklı her taşın bir buz bulağı
Burda her bulağın konağı vardır
Nerde bu saydığım güzellik olsa
Orda Azerbaycan toprağı vardır.

MEN BUYAM

Memmed Aslan

Sen menim dilimi kese bilmezsen
Haksızlık önünde susan deyilem.
Sen menim dünyama sıza bilmezsen
Ucuz metleblere lisan deyilem.

Rebbim ne veribse, neyemse, buyam
Menim öz nerem var, menim öz giyyam!
Söylediğin nedir, ne kıymet koyam
Deme ki: kulak as!- Asan deyilem.

Gönlümün söz adlı kıblegahı var
Yeni " La ilahe illellah"ı var!
Menim ders aldığım bin bin dahi var
Ceddine arkayın insan deyilem.

Tenha zirvelerin yar yoldaşıyım
Kuş konmaz dağların ağır kışıyım
Men kaya parçası, çakmak taşıyım
Men çetin adamam, asan deyilem.

Meni yüzüyola doğmayıp anam
Hara buyursalar, orda fırlanam
Hırsımı içinde boğan volkanam
Hele ki, ***Memmed***'em, ***Aslan*** deyilem...

ANAMIN

Sücaet Delidağlı

Deyin: tutsakları bırakacaklar
Keder bozartmasın yüzün anamın.
Deyin: kırılacak zulmün zinciri
Bir teher başını yozun anamın.

Zeher gizlenibmiş aşımın altta
Bir derya var imiş kaşımın altta
Yasdığım taş oldu başımın altta
Burda hardan alım dizin anamın.

Talehi şil-şikest, fikri sağ oldum
Sevinci bir zerre, derdi dağ oldum
Kâh esger, kâh hasta, kâh tustsag oldum
Koymadım guruya gözün anamın.

Talanmış ömürdü, gündü neyleyim
Bahtımın çırası söndü neyleyim
Sevinci figana döndü neyleyim
Söhbeti nağmeden hazin anamın.

Sücaet, etdiler yalan ömrümü
Kör olsun daşlara çalan ömrümü
Talanan talandı, kalan ömrümü
Ömrünün üstüne yazın anamın.

DEYMESİN

Behmen Vatanoğlu

Ömür imtahandır bilin, a dostlar
Belaya heç kimin başı deymesin.
Eyb etmez insanı vüsal ağlatsa
Gözün yüze keder yaşı deymesin.

Nadanlıg eyleyib gülmeye ne var
Ömrün ahırını bilmeye ne var
Merdin kurşunundan ölmeye ne var
Adama namerdin daşı deymesin.

Ağlasın ***Behmen***'i bir el gözeli
Çünki daşa deyib eşgin ezeli
Goy meni öldürsün bir Loğman eli
Amandı, yarama naşı değmesin.

ÇEKİR (Tecnis)

Mehmet İlgar

İlahi! Bele de güzel olar mı?
Kimdi kalem çeken, ne güzel çekir.
Yüz yüze, göz- göze sehrlenmişik
Ne men göz çekirem, ne güzel çekir.

Güney gözlüm, güzellikde bircesen
Bu güllükde bir men olam, birce sen
Gül üstünde arıya bax birce sen
Gör gülün nazını ne güzel çekir.

Salma gel ***Memmed***i gözünden, güzel
Gözüm göz mü görüp gözünden güzel
Men ölmüş neynim ki, gözünden, güzel
Ne bir gönül doyur, ne göz el çekir.

MİHRİBANIM OL BENİM

Afak Şıhlı

Yargılama, gözlerimin karası
Çok tazedir daha gönlüm yarası
Sana kalmış dertlerimin çaresi
Ya uzak dur! Ya Lokman'ım ol benim!

Ümit öler bir gün yâre yetmese
Bu diyardan ol diyare yetmese
Ömrün kışı bir bahare yetmese
Her mevsimde hoş bir anım ol benim!

Keşke, bahta sevinç düşse bir dilim
Tut elimi, sona ersin nisgilim
Senden özge kimim var ki, sevgilim
Başım üste asumanım ol benim!

Dualarım varıp bulur, sene de
İmza atmam hasret adlı senede
Gel yanıma bir kez olsun, senede
Yarınlara bir gümanım ol benim!

Sesim duymaz, bahtım belki sağırdır
Bir yüreğe iki hasret ağırdır
Tanrı bizi bu dünyada ayırdı
O dünyada mihribanım ol benim!

ELESGER'EM, HER ELMİDEN HALIYAM…

Prof. Dr. Muharrem Gasımlı

Saz, söz dünyasında öyle nadir ve muazzam simalar vardır ki, onları mensup oldukları sanat sahasının simgesi sayabiliriz. Bu anlamda Azerbaycan aşıklığının tüm dönemler için sanat pasaportu olma hakkının esas taşıyıcılarından biri Dede Elesger'dir.

Aşık Elesger 1821'de kadim Oğuz yurdu Göyçe bölgesinin Ağkilse köyünde dünyaya gelmiş ve tüm hayatı boyunca kendi yurduna ve mensup olduğu millete saz söz şöhreti kazandırmak gibi ali bir meramı yerine getirmiştir. Nesillerinde fıtrattan şairlik, şiir düzüb koşmak kabiliyyeti olduğundan onun ata-babaları her zaman saza-söze büyük merak ve hassaslık göstermişler. Atası Almemmed kişinin ve kardaşlarının dikkatleri neticesinde aşıklığa tabi olmuşdur. Elesger sekiz çocuklu ailenin büyük evladıdır. Babası bu iri cüsseli, keskin hafızalı, çevik ve cesaretli oğlunu çocukluktan zahmete alıştırmış, ekinçilik, hayvandarlıkla birlikte, marangoz sanatını da ona öğretmişdir. Aileleri fakir olduğundan Elesger yeniyetme yaşlarında nisbeten iyi imkanı olan bir aileye nöker verilmişdir. O, nökeri olduğu Kerbelayı Kurbanın kızı Sehnebanıya vurulmuş, lakin maddi sıkıntılarından dolayı öz sevdiğine kavuşamamıştır. Genc Elesger ilk muhabbet uğursuzluğunun meyusluğunu hiç bir zaman unutamamış ve kara sevda kübarı içerisinde meylini aşıklığa bağlayarak, sırlı-sehrli söz-sanat yolunu tutmuşdur:

Güzeller sultanı, melekler şahı,
Alagöz cananım, getme amandı!
Derdinden hesteyem, çekirem ahı,
Ölürem, loğmanım, getme amandı!

Camalın göyçekdi bayram ayından,
Gören doymaz kametinden, boyundan.
Layik deyil kurban kesem koyundan,
Sena kurban canım, getme amandı!..

On yedi - on sekiz yaşlarında o dönemin adlı-sanlı aşığı Kızılvengli Alı'dan ders almağa başlamış, beş yıl ustadına sadakatle hizmet eyleyerek ondan sanatın sırlarını mükemmel şekilde benimsemeye çalışmışdır. Aşık Alı yetişdirdiyi şagirdin benzersiz istedada malik olmasından onunla gittiği bütün meclislerde gurur duyup övünmüştür. Lakin bir meclisde ara katanların tahriki ile ustad öz şagirdini ısrarla deyişme meydanına çağırmışdır. Elesger bu çağırışdan kaçınmaya çalışsa da, başkalarının sözüne uyan Aşık Alı dediğinden dönmemiş ve ustad-şagird arasındakı arzu olunmaz deyişme baş tutmuşdur. Şagirdini söz sınağına çeken kocaman aşık gözlenilmeden mağlub olmuş ve sazını onu bağlayan genç Elesger'in karşısına koymuşdur. Elesger deyişme meydanının kanunlarına göre sazını mağlubiyyet işaresi olarak onun önüne koyan ustadına saygı ve ihtiramını:

Bir şagird ki, ustadına kem baka,
Onun gözlerine ağ damar-damar

mısraları ile ifade ederek ustadının elini ve sazını öpmüşdür.

Solak olduğu ve sazı da sol elle çaldığı için Elesger sanat faaliyyetinin ilk döneminde el-camaat arasında "solak aşık" ünvanı ile de tanınmışdır. Bununla bele, üstünden çok geçmemiş genclik yıllarından öz mükemmel sanatı ve güdretli poetik istidadı ile tekce Göyçe camaatı arasında deyil, Gence, Nahçıvan, Karabağ, Kazah - Şemşeddin, Borçalı-Tiflis, İrevan-Dereleyez, Çıldır-Ağbaba bölgelerinde de ün kazanan azman aşığın saz söz dehası hele sağlığında iken dillere düşüb efsaneleşmişdir.

Ustad sanatkarın güney Azerbaycan mühitleri ile sanat alakalarına dair ele bir esaslı delil ve bilgilere rast gelinmemiştir. Şiirlerinde ara-sıra bazı güney mahallarının (Hoy, Selmas, Tebriz, Merend, Marağa ve s.) adını anılsa da, Aşık Elesger'in Araz'ın o tayına sefer etmesine dair doğru bilgiler yoktur. Galiba, bunun başlıca sebebi Rusların Kafkas'ı işgalinden sonra Araz'ın o tayına gediş geliş imkanlarının zorlaşması olmuştur. Ama onun XIX-XX. yüzyıllara ait Kafkas çevresine mensup olan kudretli saz söz ustadları - Hüseyn Şemkirli, Hüseyn Bozalkanlı, Ağdabanlı Kurban, Növres İman, Sallı Aşık Celil, Ağbabalı Nesib ve başkaları ile yakın münasibetleri ve sanat alakeleri ile ilgili el oba arasında bir çok

rivayetler dolaşmaktadır. Büyük sanatkarın saz söz alemindeki ve toplum içerisindeki saygınlığı kendisinin bir çok şiirinde de hoş bir düşünce gibi memnunlukla hatırlanır:

Yahşı hörmetinen, temiz adınan,
Men dolaşdım bu Kafkaz'ın elini.
Pire ata dedim, cavana kardeş,
Ana, bacı bildim kızı gelini.

Aşık Elesger mekteb, medrese eğitimi almasa da, kendi yeteneği ile Arap hurufatı ve ebced hesabı ile ilgili incelikleri, Şark poetikasına özgü şiiriyyat kanunlarını, Kurani-Kerim ve İslam ilminin derinliklerini, tasavvuf simgelerin yeteri kadar mükemmel biçimde benimsemiştir. Yazı pozu bilmese de şiirlerinden bilgi ve dünyagörüş mükemmelliği, felsefi düşünce tarzı belirgin bir biçimde gözükmektedir.

Övdüğü güzelin adının "Sinem" olduğunu bildirmek için Arap alfabesindeki uygun harfleri şiir mısrasında nice ustalıkla yerbeyer etmesine dikkat yetirmek yeterlidirdir:

İsmin üç herfdi, ey çeşmi-humar,
Biri "mim" di, biri "nun" du, biri "sin".

Böyle sunum yöntemleri Elesger güzellemelerinde sık sık gözüküyor. Aşığın "Elif-lam" adlı ünlü şiirinde ise Arap alfabesindeki tüm harflerin İslami mana taşıyan mecazi anlamı asıl bilgi ve irfani biliğe sahip sanatkarın kendine özgü ustalığını gözler önüne seriyor:

İbtidakı "elif" -Allah,
"Bey" birliye delaletdi.

"Tey" tekdi, vahidi-yekta,
Arif bu elme beleddi…

Divan edebiyatı klasiklerinin şiirsel mırasından yeteri kadar haberdar olmağı ile de söz sarrafı Aşık Elesger hiç de tesadüfen öğünmüyor:

Bir sazım var, yok perdesi, ne simi,
Onu çalıb kim terpeder ne simi?
Füzuli, Firdovsi, Hafiz, Nesimi;
Onlar da yazdığı aye mendedi.

Sufi derviş dünya görünümünün derin katmanlarına inebilmek, yürekten ilgilenmesi de Aşık Elesger'in aşıklığı muhteşem felsefi sistem olarak kabul etmesi ve canında, ruhunda yaşatması ile birbaşa ilgili idi:

"Yahu" deyib bir-birine uydular,
"Yamenhu" deyende team koydular.
Cümle mahluk yemediler, doydular,
Kaldı mecmeyiler dolu kabakda.

Burada kendi nefsini öldürmüş sufi erenlerin manevi yemek- "team meclisi" ile ilgili felsefi irfani düşünceleri büyük ustalıkla verilmiştir:

Derin ve muhteşem felsefi sistem gibi manalandıran saz söz ermişinin aşağıda örnek aldığımız mısraları:

Elmi hardan tapdı cümle aşıklar,
Şiirin müemması ay neden oldu?

şeklindeki sorgu bağlaması da çok metleplerden haber verir. *"Aşık olub terki veten olanın"* mısrası ile başlayan ünlü şiirinde aşıklığın hem felsefi irfani niteliğini, hem de sanat statikosunun şiirsel kuralı gibi belirleyen ustad sanatkar kendinin hangi düzeyde derin bilgiye ve mükemmel sanat dünya görümüne sahip olduğunu ortaya koyuyor:

Aşık olub terki-veten olanın,
Ezel başdan pürkamalı gerekdi.
Oturub durmakda edebin bille,
Merifet elminden dolu gerekdi.

Halka hekiketden metleb kandıra,
Şeytanı öldüre, nefsin yandıra.
El içinde pak otura, pak dura,
Dalısınca hoş sedalı gerekdi.

Şiirin genel manzarasından görülüyor ki, "Vahdeti Vücut" felsefesinin ince bir makamının - "terki veten"lik (zerrenin külden, kulun Allah'dan-Vatanden kopub gürbete, fani dünyaya düşmesi) anlayışından tutmuş, "şeriet –teriket-merifet -hakikat" merhaleleri ile manevi olgunlaşma – ilahi aşk aşıklığının – Hak aşıklığının mahiyyeti gibi belirlenen tasavvuf simgesi saz söz sanatkarının toplum gözündeki simgesel tiplemesi ile bir kavuşuk halinda verilmiştir. Belki halki felsefi şiirselleşleştirme yetenegi her sanatkara nasip olan yetenek göstergesi değildir. Önceki hak aşıklarından farklı olarak, hakkında tasavvuf sembollerini yansıtan mecazi destan mevcut olmasa da, başına gelen olayları yansıtan hikayetler ve destan rivayetler aşıkların repertuarında yer alan faal epik metinlerdendir. Bu epik metinler "Deli Alı'nın ehvalatı", "Hecer Hanımın hikayeti", "Elesger'le Sehnebanı'nın hekayeti", "Kozkara kötüyü ile deyişme", "Aşık Elesger'in Gence seferi", "Aşık Elesger'in Nahçıvan seferi", "Aşık Elesger'in Karabağ seferi" daha geniş yayılmış ve diller ezberine çevrilmişdir. Bu folklor metinlerinden aydın olur ki, onların büyük çoğunluğu ustad sanatkarın kendi değil, onun çırakları, sanat arkadaşları ve sonraki dönemin aşıkları oluşturmuşlar. Ancak tüm hallerde esas besin kaynağı Aşık Elesger'in başına gelen ehvalatlar, aynı zamanda onun şiirlerinde kararlaşmış otobiokrafik hadise ve makamlardır.

Aşık Elesger dürüstlüğü, merdliyi seven, gözünü, könlünü güzelliye adapta eden, kahramanlığı, yigitliği terennüm eden, doğruluğa, dürüstlüye, hak adalete sesleyen muazzam bir sanatkardır. O her zaman gönül adamı olmayı başarmış, sazın, sözünelerde saklaya bilmişdir. Yol verdiği bazı yanlış değerlendirmeleri:

Nefs aldatdı her yetene han dedim,
Bihude kollara gülüstan dedim…

mısraları ile samimi şekilde itiraf etmesi de sözün, sanatın yüce makamına bağlı olduğunudan kaynaklanıyordu. İnsanı, geniş münada insanlığı "saat gibi meyli Hakka dolana" -bilmek meyarı içerisinde gördüğündendir ki, Hakka-ulu Tanrı dergahına bağlılığı kendine en değerli manevi kalite biliyordu:

Ölmeyince bu sevdadan
Çetin dönem, usanam.
Hekiketden ders almışam,
Teriketden söz kanam.
Şahi-merdan sayesinde
Elm içinde ümmanam.
Deryaların kaydasıdı,
Ümmana baş endirir.

Aşık Elesger imzalı her bir şiirinde halkın yüzyılları aşıp gelen hayat birikimi, dünya duyumu, el hikmetini yansıtan felsefi genellemeleri, güzelliğin ve menevi olgunluğun vahdeti kendine yer bulur. Onun şiirsel mülahazaları doğal olduğu ölçüde de bediidir, sade olduğu kadar da "mecazi danışa, mecazi güle" düzeyinde derin ve mükemmeldir. Bu şiirsel yanaşmalar zaman, mekan sınırları tanımıyor, insanın gönül dünyasına özgü sınırlar nereye kadar uzayabilirse, Aşık Elesger'in ustad usta malı sözleri de aynı ufuklara kadar kanatlanmak gücündedir:

"Can" demekle candan can eskik olmaz,
Mehebbet artırar, mehriban eyler.

"Çor" demeyin nefi nedir dünyada?
Abad könlü yıkar, perişan eyler.

Güzelliğin bedii estetik değerini de Aşık Elesger kendi benzersiz gönül kriterleri ile belirliyor. Onun şiirsel övgü unvanları güzeli tiplemeleri akıl aparan, göz kamaştıran boyalarla sunumu, hem de sözün tam anlamıyla halktan gelen bedii boyalarla sunumu eşsiz sanatkarlık örneğidir:

Ne uzun, ne gödek – münasib gerek,
Ağzı, burnu nazik, dodak kip gerek.
Endamı büllür, beden gülden saf gerek,
Bahtın vura, bu nişanda kız ola.

Böyle bir güzelin yolunda çekdiği azap ve müsibetlerden bedii haz alabilmek de Elesger gönlünün tekrarsızlığıdır:

İster dara çekdir, ister kul eyle,
Koymuşam emrine kol incimerem…
Elli yol çapılam, yüz yol talanam,
Bir şey deyil dövlet, mal incimerem.

Güzel edasının, onun nazlanarak kaşla, gözle gönül yakmasının aşık ruhunu rikkete getirerek kanatlandırması da Elesger şiirinin yüreğe yatan ruhi halleri ile ilgilidir:

Güzel mene güzelliyin bildirdi,
Kaş oynadıb hasta könlüm güldürdü.

Bir bakmağınan neçe cavan öldürdü
Kemzesinde nahak kanlar dolanır.

Aşık Elesger şiirinde tabiat güzelliklerinin, dağ, yayla manzaralarının, kış, yaz löevhalerinin, çay, pınar, göl tesvir-terennümlerinin ünvan somutluğu var: Şah dağı, Kepez, Murov, Murğuz, Koşkar, Konur, Sarıper, Hesennene, Hesenbaba, Haçın, Göyçe gölü, Gargar, Çaykılınclı, Hoşbulak…

Hesennene, Hesenbaba koşadı,
Hoşbulak yaylağı hoş tamaşadı…

Kepez, Murov, Konur-gör neçe dağ var,
Üstüne nur yağsın, ay deli Koşkar.

Aynı ünvan somutluğu portretsini yarattığı el güzelleri ile de ilgilidir. Böyle ki, Aşık Elesger tesvir ve terennümüne ayrıca şiir atfettiği otuza yakın el güzelinin (Gülendam, Müşgünaz, Telli, Güllü, Gülperi, Melek, Gülhanım, Sarıköynek, Neneperi, Sehnebanı, Hecer hanım, Şeker hanım ve s.) camal ve kamal vahdetindeki incelikleri misilsiz sanatkarlıkla işlemiş ve her şiirinde Azerbaycan milli güzeline özgü yeni ve benzersiz bir portre ortaya çıkarmıştır:

Seni gördüm, el götürdüm dünyadan,
Ala gözlü, kelem kaşdı Gülendam!
Alma yanağına, bal dodağına
Bakan kimi ağlım çaşdı, Gülendam,

Tovuz kimi şuh bezenib durubsan,
Ala göze siyah sürme vurubsan.

Sağ ol seni, yahşı dövran kurubsan,
Bu dünyanın sonu puçdu, Gülendam!

Dede Elesger'in sanat mirası aşık şiiri şekillerinin böyük çoğunluğunu çevreliyor. Onun koşmaları, geraylıları, tecnisleri, muhemmes ve divanileri yüce sanatkarlık özellikleri ile ile zengin hazineni anımsatan şiir incilerdir. Onun asıl sarraf gözüyle ipe sapa düzdüğü şiirler saz makamları ile de çok kolay biçimde uzlaşır. Elesger sözü ile saz makamlarının yarattığı melopoetik vahdet o kadar güçlüdür ki, hangi şiirin hangi makamdan kanatlandığını kolaylıkla belirlemek olur. Bunun bir nedeni var: söz duyumu gibi saz duyumunun da yüce düzyede olması büyük sanatkara bile bir sanat imkanı açmıştır:

Yanakların güldü, solmaz,
Okladın, yaram sağalmaz.
Kaşın cellat, gözün almaz,
Bağrımı kese tellerin.

Bu mısralar geraylı ölçüsündeki saz makamlarının, özellikle de güzelleme ritmli makamların demek olur ki, her birisinin boyuna biçilimiştir. Koşma kalıbı üzerindeki güzelleme ruhi hali saz makamları da Elesger koşmaları ile çok kolay dil bulunabilir:

Cilvelenib ne karşımda durubsan,
Anam sene kurban, ay Sarıköynek!
Meleksen, çıkmısan cennet bağından,
Heç kes olmaz sene tay, Sarıköynek!

Bazen büyük söz ustadının bir çok saz makamlarını bestelemesi ile ilgili ihtimaller ön görülür. Dede Elesger'in saz bestesi, aşık türküsü yaratması ile ilgili oğlu ve şagirdi olan, aynı zamanda XX. asrın yetmişli yıllarına kadar yaşamış olan Aşık Talıp bir bilgi vermemiştir.

Aşık Elesger'in söz, mısra ve bend üzerinde kuyumcu dakikliği ile şiirsel cilalama işi yaptığını onun tecnislerinin her birinden görmek olur. Tec nisin çığalı, dudakdeğmez, dildönmez ve diğer çeşidlerinde Azerbaycan türkcesine özgü linkvistik ve bedii-üslubu imkanları büyük başarıyla gerçekleştiren ustadın şiir biçimlerinde ortaya koyduğu redif ve cinas kafiye sistemi mükemmel bir düzeydedir:

Ne eysik din, ne artık gül, ne dannan,
Mühennete zeher olmur, neden, nan?!
Derd bilmezden, dil kanmazdan, nadannan
Ne kandım ezelde, ne kanam indi.
Lebdokunmaz tencisin Elesger örneği:

Kışda dağlar ağ geyiner, yaz kara,
Sağ destinle ağ kağıza yaz kara.
Eser yeller, kehr eleyer yaz kara,
Daşar çaylar, geler daşlar çataçat.

Ömrünün seksen yılını mutluluk ve toy düğünlerde geçiren Dede Elesger 1905-1918 yılları arasında hayatın ağır sınavları ile karşı karşıya kalmıştır. Bir taraftan ermeni daşnakların oluşturduğu silahlı çetelerin sık sık Göyçe cemaatını kendi yer yurtundan tedirgin etmeleri, bir taraftan da kendi hayatında başgösteren facialı olaylar (oğlu Beşir'in aşığın halası oğlu Molla Rehim'i bilmeden gülle ile öldürmesi, kızının cavan erinin zamansız dünyadan göçmesi, doğal afet sonucu evinin dağılması vs.) aşığı derinden sarsmış ve bunlardan dolayı çok sayda kederli şiirler söylemişdir:

Özüm aşık oldum, oğlum gülleçi…
Daha köç teblimi çal, koca bahtım.

…Öz elimle hata deydi özüme,
Bedenden kolumun sağı kesildi.
…Ezizliknen sakladığım aşığı
Zelilliknen imtahana çekirsen.

Dede Elesger'in Növres İman, Aşık Esed, Aşık Necef, Aşık Mikayıl, Aşık Kurban kimi yetenekli devamcıları olmuştur. Kardeşi Çoban Mehemmed, kardeşi oğlu Növres İman, oğlanları Beşir, Ebdülezim ve Talıb kimi yetenekli saz, söz adamları ustad sanatkarın aile ocağından kanatlanmışlar.

1915'den sonra Aşık Elesger bir daha eline saz almamış, sazını da Kelbecer'den olan sonuncu şagirdi aşık Hüseyne bağışlamışdır. Büyük söz ustadı Sovyet döneminin ilk yıllarını görse de, bu kuruluşun propagandasını, övgüsün atfedilmiş şiirleri yoktur. Aşık, 1926'da 105 yaşında dünyasını değişmiştir. Mezarının yüz koyduğu ulu Göyçe toprağı 1989. Yılından bu yana Ermenilerin işgali altındadır.

Azerbaycan türkcesinin güzelliklerini, şiirsel üslup imkanlarını, canlı konuşma dilinin şirinliğini, renk ve ifade zenginliğini, ses, aheng uyumunu her şiirinde, her mısrasında uğurla taşıyan Aşık Elesger şiiri dilimizin ve ruhumuzun biriktiği muhteşem sanat abidesidir. Onun cazip ve hayret doğuran en birinci özelliği geçen zamandan asılı olmayarak her zaman dumduru ve dipdiri olmasıdır.

DÜNYA

Besti Berdeli

Bulutlar ağladı ayrılanda biz
Hatırlar çığır, hatıralar iz
Senin gözlerinde dalgalı deniz
Menim bakışımda gam idi, dünya.

Tuşladı ezelden yayını bize
Gösterdi cefanın sayını bize
Vermedi mühebbet payını bize
Sanki sarhoş idi, dem idi, dünya.

Bahtiyar olasın, kismetin ola
Kalbine sevginin ışığı dola
Şimdi ağıllanıp düzelip yola
O vakit ağıldan kem idi, dünya.

Gami, kederidi meni haklayan
Yarsızı, varsızı kimdi yokluyan.
Senin eteyini nemli saklıyan
Menim gözlerimin nemidi, dünya.

Özünü düşünen, özünü güden
Feleyi ***Besti***'ye ağalık eden
Yığıp ümidimi götürüp giden
Dalıyca bakdığım gemidi, dünya.

ŞEKİLDİ

Ferqane Mehdiyeva

Her gün yana-yana töküp bakarım.
Deyirem eh bu da filan şekildi.
Genclik hasretile yanıb kavrulan
Benizi sararmış solan şekildi.

Uyan hayallerden azca beri düş
Heresi bir cüre sifeti dönmüş
Çiyninde günler var anası ölmüş
İllerden -illere kalan şekildi.

Birce söz sorayım gör ne deyecek
Söze çevrilecek, şiire dönecek
Ne vakit taş üsten gülümseyecek
Şimdiden gözleri dolan şekildi.

"Gözünde gözlük yok elinde esa."
Babam çekdirmişti bir gün hardasa
Anam yok götürüp divardan asa
Ruhu yağmalanmış talan şekildi.

Ağzım uzun ömre sulandı vallah
Karşımda ocak tek kalandı vallah
Dünyada ne varsa yalandı vallah
Dünyada tek birce kalan şekildi.

GİBİ

Seadet Cihangir

İndi orda hatıralar
Bağlı kalan kapı gibi
Fikirlere tüstülenen
Yanık bir külkabı gibi.

Şimdi açıp resmleri
Göz yaşını için-için
Yudumlarsın acıların
Yüzyıllık şarabı gibi.

Şimdi burada hatıralar
Üşüyor boz resimlerde
Ne böyle intihar olur
Ne yaşamak-hamı gibi.

BELKİ

Reşide Allahverdiyeva

Batmısın hazan tozuna
Zeval senden kaça, belki.
Gel ağlayım yıkan bir az
Bu hasret gül aça, belki.

Derdini kalbime büküm
İçinden taşları söküm
Koy yarana sığal çekim
Acın bana göçe, belki.

Her bir arzumda kesir koy
Ümidlerimi yesir koy
Meni kendine nezir koy
Ağrıların geçe, belki.

MEN İDİM

Zireddin Gafarlı

Senden sonra duşub senin dalinca
Yokluğunu bilib geden men idim.
Mecnun gibi gönul verib collere
Goz yaşını silib geden men idim.

Kim gelecek harayıma o başdan
Gece-gunduz aglayiram yavaşdan
Öyle senden yetim galıb bu yaşda
Kabrin üste gelib giden men idim.

Gelen günden, geden vahtdan bezmişem
Hak bildiyğim bu nahakdan bezmişem
Daha seni ağlamakdan bezmişem
Delu gibi gülub giden men idim.

Azıp kaldım bu dumanda, bu cende
Gelersen mi derd belimi bükende
Yıllar boyu dost dogmaca bu kende
Garib gelib, garib giden men idim.

Bir kesim yok, kime deyim sözümü
Sen gedennen acanmıram gözümü
Hiç bilmirem nerde koydum özümü
Belkei öyle ölub giden men idim.

BAĞIŞLA

Akif Ahmetgil

Çokdandır bir kızın saç oğrusuyam
Saçından ayrılan tele bağışla.
Bu deli sevdanın ne suçu varsa
Elində tutduğun ele bağışla.

Sevda dediyimiz sedasız olmaz
Sorgusuz, sualsız, nidasız olmaz
Sevginin kulları hatasız olmaz
Sana gönül veren kulu bağışla.

Bu da bir arzudu, bu da bir addım
Arzumun dalınca bir yol başladım
Ben senin adına gül bağışladım
Geçen günahları güle bağışla.

Akif mi adını dandı kül oldu
Yegane aşkını andı kül oldu
Yürek yegane ki, yandı kül oldu
Bari hiç olmasa, külü bağışla.

BÖYLE

Mikayıl Bozalganlı

Sen bir yuvasız kuş, men uçuk yuva
Kimin talehini karğayag böyle.
Ya nice ayrılak, nice kavuşak
Nice ahti-peyman bağlayak böyle.

Hele ki uçursan aşk havasında
Derdini ötürsen kuş avazında
Hele işin yoktur can davasında,
Bu sırrı pünhanca sahlayak böyle.

Guya bizden behteveri yohuymuş
Gözümüz, könlümüz tohdan tohuymuş
Guya sende mende yalan yohuşmuş
Bu mutlu yalanı ağlayak böyle.

Yüce tut başını döz yana yana
Derdini içinde çöz yana yana
Yaşını akıtsın göz yana yana
Sen biri, men biri- çağlayak böyle.

BARIŞIR

İbrahim İlyaslı

Ne sırdı, bu halk denilen
Susup, ünüynen barışır
Yedi yere parçalanır,
Yedi yönüynen barışır!

Odlara düşür, buzlayır
Derya içir, susuzlayır
Yağı gönünü tuzlayır
Tuzlu gönüynen barışır!

Kalan şey yalandı, yalan
Bir sualdi b mene kalan
Kölenin kölesi olan
Hagi günüynen barışır!

GET GEDE

Ehtiram İlham

Altay için

Ehtiyacdandı mı, ya yaşdandı mı
Azalır başımda ağıl, get-gede.
Men yaşadığımdı cehennem özü
Bitir cennet hakta nağıl, get-gede.

Gözümü açandan gözüm yaşdadı
İşim elamanda, kaç ha kaçtadı
Ne ki, niyyetim var, zaman hışdadı
Arzum uzaklardan bakar get-gede.

Dünyada kalası dünya malıdı
Tanrı sevdasıdı, hakk amalıdı
Oğul atasına okşamalıdı
Sene okşayıram, oğul, get-gede.

KÖHNEDİ

Mehemmed Asdanbeyli

Tanınmayanlardı teze
Bütün tanışlar köhnedi.
Tezedi en küçük yürek
En büyük başlar köhnedi.

Varlık bütöv-bütöv geler
Avcı ağlayar, av güler
Tezedi bütün sevgiler
Bütün savaşlar köhnedi.

Köklen külekdeki sese
Köhnelmez bin yıl da ese
Öldürrem, bir adam dese
Bu çopur daşlar köhnedi.

DİNDİRE

Vasif Süleyman

Gele, şaşkın ömrün sarvanı, bir gün
Geçdiyim çığırı, izi dindire.
Elleri havalı, yüreği küskün
Bakışı allana, gözü dindire.

Hasrete yüz dutduk hangi hevesnen
Geler mi tezeden ilahi sesnen
Odlu yüreğinen, sıcak nefesnen
Canımda yurt salan buzu dindire.

Şimdi ha çağıraq, divaneyik biz
Yar ola bilmedik, daha neyik biz
Tepeden tırnağa efsaneyik biz
Nerdedir masalcı, bizi dindire.

Talandı duygusu, sozaldı canı
Hani, bu sevginin sahibi, hani
Az kalır sel olup dutsun dünyanı
İllah da yüyürüb kızı dindire.

Taşındı bu ömür, bir hayal oldu
Onda ki, yanında dili bal oldu
Lal oldu, dinmedi Ya Rebb, lal oldu
Konuşmaz, ***Vasif***'i yüzü dindire.

MÜTLEG

Süleyman Abdulla

Bir gün gözlediyi gayıdacagdır
Gelecek gelenin zamanı mütleg!
Bendenin zülmü var, Tanrının rahmi
Göyler gönderecek amanı mütleg!

Asi olan adam söyer bahtına
Tac geyen oturur şübhe tahtına
Sözdü,- deyildise çeker vaktina,
Sahlamag gerekdir samanı mütleg!

Çoktu iyilerin en hası yerde
Olan olmalıdır olası yerde
Yaradan koymaz ki gısası yerde
Mütleg kahr edecek yamanı, mütleg!

Bu da bir hikmettir, yozma,-yaz, ama
Payı çok olanın sebri az, ama
Bazen hak dediği düz olmaz, ama
Olar yüreğine damanı mütleg!

Her kes öz çağında meydan sulayar
Varsa, Halik kendi olur kula yar
Yine ulu türkün kurdu ulayar
Rımlayar, gamlayar şamanı mütleg!

YAKIN GEL

Osman Fermanoğlu

Uzak uzak boylanırsın uzaktan
Yürek çekir, yakınına yakın gel.
Daha kimdi bizlere el uzatan
Fakir fakir bakanına yakın gel.

Göz göz açır diken gibi gözde tük
Görmeyime hasar olur boz örtük
İnnen sonra çetin yana bu kötük
Ömrü oda yakanına yakın gel.

Talehimin yazızısan sehir tek
İpe gelmez inadına mehir çek
Sel içinde boğuluram Tahir tek
Tamaşa et akanına, yakın gel.

Gedir gece yedeyinde kara dan
Kara kedi çığır açır aradan
Bezek bilip yakasına karadan
Kara güller takanına yakın gel.

Osman, önde yene duman sürünür
O dumanda çok arzular kürünür
Kan isteyim kula verir ömrünü
Ya kuluna, ya hanına yakın gel.

DÜNYANIN

Ruslan Dost Ali

Yahşı ki, yağışlar yağır
Tozu gedir bu dünyanın.
Her il bir az tadı kaçır,
Tuzu gedir bu dünyanın.

Ele meetteldi adam
Gör niçe yüzildi, gadam
Şairler arasında da
Sözü gedir bu dünyanın.

Ne şiir yazardım, ne gazel
Sevmezdim onu men, di gel
Menden gabakta en güzel
Kızı gedir bu dünyanın.

YURD SEVGİSİ

Prof.Dr. Ali Daşkın

Sigara tatmadım dudaklarımda
Halkımın derdini çekdim içime.
İçkiden anlamam dertli çağımda
Yurdumun sevgisin çekdim içime.

Gönlümde bir bahçe saldırdım candan
Ağacı yürekten meyvesi kandan
Ağlaya ağlaya ayrıldım ondan
Hesret çiçekleri ekdim içime.

O gün başım dertli özlemim çoktu
Kiprikleri bir bir gönlüme oktu
Saatlarca baktım yoluna yoktu
Uçtu arzularım çökdüm içime.

Sevdirdi özünü özümi gitti
Resmini çekdirdi gözümə gitti
Beni ısmarladı dözüme gitti
Derdlerim canlandı bükdüm içime.

GEDİREM

Səxavət İzzəti

Gamlı dünya derdin gamın
Sinemi buğur gedirem.
Hasretlerin ağ yağışı
Başıma yağır gedirem.

Meylimi güle bağladım
Gümüşü tele bağladım
Günahdan şele bağladım
Yükümdür ağır gedirem.

Ben ne şaham ne dervişem
Hiç bilmirem nedir peşem
Gelende fakir gelmişem
Gedende sağır gedirem.

Gayaları lal ay dağlar
Gül çiçeyi bal ay dağlar
Sağ salamat kal ay dağlar
Ver bana uğur gedirem.

Ezelinden sırımış sen
Kerametsiz pirimiş sen
Vefazızın birimiş sen
Az beni çağır gedirem.

Ey "***andelib***" beni dinle
Ne sızılda ne de inle
Bu dünyaya var gücünle
Yüceden çığır gedirem.

AZERBAYCAN

Məhəmməd Hüseyin Şəhriyar

Gönlüm kuşu kanad çalmaz sensiz bir an, Azerbaycan
Hoş günlerin getmir müdam hayalımdan, Azerbaycan!

Senden uzak düşsem de ben, aşkın ile yaşayıram
Yaralanmış kalbim gibi, kalbi viran Azerbaycan!

Bütün dünya bilir, senin kudretinle, devletinle
Abad olub, azad olub mülki-İran, Azerbaycan!

Bisütuni-inkılapta Şirin-vatan için Ferhad
Külüng vurmuş öz başına, zaman-zaman, Azerbaycan!

Vatan aşkı mektebinde can vermeyi öğrenmişik,
Ustadımız deyib: hiçtir vatansız can, Azerbaycan!

Kurtarmak'çün zalimlarin elinden Rey şümşadını,
Öz şümşadın başdan-başa olub al kan, Azerbaycan!

Vareb, nedir bir bu kadar yürekleri kan etmeyin
Kolu babğlı kalacaktır ne vakte can Azerbaycan?

Yiğitlerin İran için şehid olub, evezinde
Dert almışsın, gam almışsın sen İrandan, Azerbaycan!

Evlatların ne vaktedek terki-vatan olacakdır
El-ele ver, isyan eyle, uyan, uyan, Azerbaycan!

Yetek firak odlarından kül elendi başımıza
Dur ayağa! Ya azad ol, ya tamam yan, Azerbaycan!

Şehriyar'ın yüreği de senin gibi yaralıdır
Azadlıkdır bana merhem, sana derman, Azerbaycan!